

STUDII ȘI ARTICOLE

referitoare la antichitatea Europei Centrale și de Sud-Est

TIMOTEI URSU

STUDII ȘI ARTICOLE

referitoare la antichitatea Europei Centrale și de Sud-Est

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
URSU, TIMOTEI

Studii și articole / Timotei Ursu. - București : Editura Universitară, 2021

Conține bibliografie

ISBN 978-606-28-1273-7

94

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062812737

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2021
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021.315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47 / 0745 200 718/ 0745 200 357
comenzi@editurauniversitara.ro
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

INTRODUCTIV	7
IODANES: UN IZVOR ISTORIC DE IMPORTANȚĂ CAPITALĂ* „DE GETICAE GENTIS ORIGINE AC REBUS GESTIS“	9
UN DOCUMENT ESENȚIAL PENTRU NOI ȘI „CONFUZIA“ AUTORULUI10	
UN IORDANES „AUTENTIC“	15
LA CE SUNT BUNE „GREȘELILE“	19
LA „MUNTELE SFÂNT AL GEȚILOR“	21
DOUĂ PASAJE SEMNIFICATIVE: **69-71 și **74-75.....	23
„SARMIZEGETUSA” sau „KOGAION” ? (2004).....	34
RECITIND MAI ATENT PAGINILE SCRISE	34
CINE A „MUTAT” CAPITALA DACILOR ÎN MUNȚII ORĂȘTIEI?	46
CONCLUZIILE IPOTEZEI	54
IPOTEZE LINGVISTICE PRIVIND DENUMIREA „KOGAION“	58
Universitatea Cambridge (Anglia), Prof. E.J. RAPSON: (din) ISTORIA INDIEI (<i>volumul I, 1922, capitolul III. pag. 65-76</i>)	67
MASSA-GEȚI SAU MASSA-SCIȚI (comunicare la al VIII-lea Congres Internațional de Dacologie, București, 2007)	80
GEȚII „HIPERBOREI“	88
UN MODUL DE LUNGIME „DAC” (2008)	104
REFERITOR LA VECHIMEA GETO-DACILOR (2015).....	127

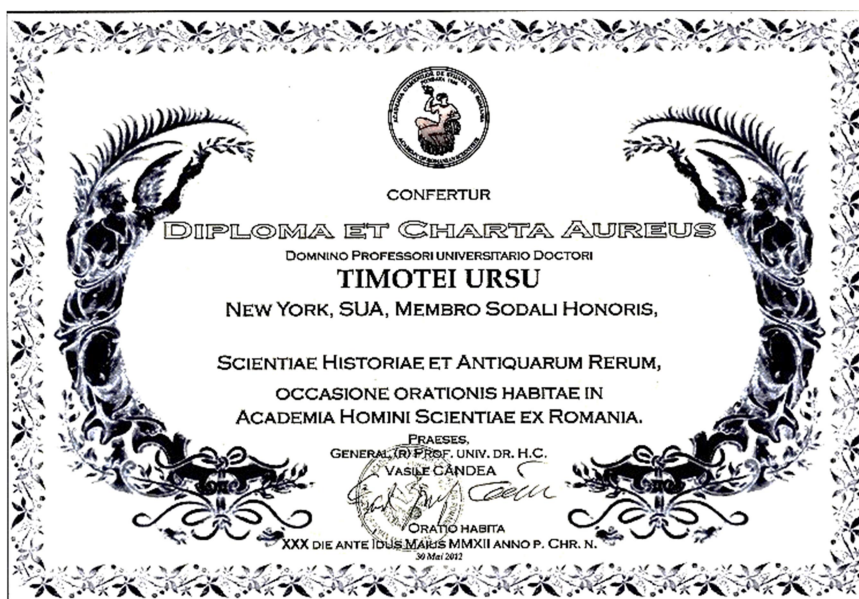
DE LA DI. CIUCĂ LA NĂLUCIREA „ORAȘULUI SUBTERAN“ (2011).....	136
RUGĂCIUNEA „TĂTĂL NOSTRU“ ÎN LIMBA... DACĂ ?!.....	152
REȘEDIȚA LUI BUREBISTA	160
PLANȘE	171

INTRODUCTIV

Am fost, în copilărie, un elev păcătos. Total lipsit de simțul ridicolului și al umorului. Cam de pe atunci îmi repugnă categorisirile școlărești. Chiar dacă eforturile mele erau, evident, împinse împotriva vântului. Făcusem chiar, la un moment dat, valuri printre colegii de generație – și asta în plină campanie de lansare mondială a revistei VOGUE și a subsidiarelor chimice – când am scris că două lucruri m-au incomodat în viață: străzile în pantă și femeile rujate (mă rog, chestie de orientare proprie, limitată inerent în timp). Păstrez însă și azi acest „optativ”, chiar cu riscul de a pierde o bună parte dintre susținătoare. Și ar fi păcat, femeile se dovedesc mult mai sensibile la istorie!

Mulțumind exigentei *Edituri Universitare* pentru ajutorul în selecționarea acestei duzini de studii și articole, mă văd obligat să fac unele precizări utile apreciatului cititor de azi. Aceste „*publicate*” fac parte doar din...sfertul celor încredințate tiparului în deceniile 2000-2020; și anume sfertul celor considerate „bazic getice și dacice” – adică *istoriografice*, perimetrare de condiționări geografice și istorice; și nu dintre cele pe care m-am străduit să le analizez în amănunțime, în peste patru decenii de cercetare multidisciplinară, fie în calitate de coordonator științific al ECHIPEI DE STUDIU PLURIDISCIPLINAR a Asociației Oamenilor de Știință (1982-1985), și cu atât mai mult din 2012, fie ca membru al *Academiei* Oamenilor de Știință din România (*Secția Studii Istorice și Arheologice*, cum scrie pe diploma reintegrării mele în acest onorant for științific).

Este pentru prima oară când reproduc – la vedere publică – această diplomă; și o fac strict justificativ, și nu din vanitate. Ea face parte din „străzile în pantă”. Drept care, permiteți-mi să precizez că... nu mă consider „istoric”. (Istorici au fost Herodot, Strabon, Iordanes. Și...așa, mai aproape, mai aproape, dar...nu de colea!). Faptul că un oarecare ziarist (sau scriitor, sau „cumulator de imagini”) își gratulează un amic cu titlul de *ISTORIC*, nu înseamnă că respectivul chiar deține acest titlu sau că, *O, Doamne*, chiar l-ar merita. Să dăm cezarului ce e al cezarului și secolelor, capacitatea de selecție pe care au dovedit-o în timp.

În ce mă privește, accept doar clasificarea ca „cercetător științific, multidisciplinar“ (de vreme ce am investigat patru decade materialul vizat nu numai istoriografic, ci și analitic, matematic, geografic, statistic, topografic și geodezic, satelitar etc. Vă rog să aveți în vedere această precizare, dacă veți reuși să parcurgeți aceste pagini).

Aspectelor deosebite cărora le-am dedicat efortul de amănunt („INVAZIA ROMANĂ ÎN DACIA“, „RELAȚII NUMERICE ȘI MATEMATICE INTER-SANCTUARE“ și „UIMITORUL MUNTE GODEANU“ sunt în planul meu (dacă și Natura va vrea să...colaboreze la acest plan...?!)) subiecte speciale ale *altor trei volume* pe care mi-am propus să le destinez aprecierii și publicării de către valoroasa *Editură Universitară* din București.

Și o ultimă precizare a autorului:

Dedic acest volum distinsei doamne NITZA FROM din New York, partenera mea de viață și acțiuni până mai ieri, foarte-foarte rar rujată în decadele în care au fost concepute aceste scrieri.

o)0(o

**IODANES: UN IZVOR ISTORIC DE
IMPORTANTĂ CAPITALĂ***
„DE GETICAE GENTIS ORIGINE AC REBUS GESTIS“
(Studiu publicat în 2002; revăzut în 2005 și 2009)

Este evident că frecvența referirilor în ultimii ani la celebra „*Istorie a Geților/Goșilor*“, scrisă la mijlocul secolului al VI-lea al erei noastre de notarul-călugăr Iordanes (după unii cercetători^(*)2) el ar fi urcat chiar la rangul de episcop) – este spontan corelată cu reactivarea preocupărilor istoriografiei românești privind nivelurile antice și premedievale ale culturii carpato-dunărene. Mai mult chiar, prin reluarea disputei privind apelata identitate dintre *traco-daco-geți* și *goți* (dispută pe care o servește copios o mai amănunțită examinare a lucrării lui Iordanes), se conturează tot mai mult recalificarea unor date esențiale privind Antichitatea și începuturile Evului Mediu, incluzând o reconsiderare necesară a referințelor privind începutul popoarelor „anglo-germanice“, cel al „esticilor continentului“ ca și articulațiile unei istorii a Imperiului Roman, per ansamblu.

Ceea ce înseamnă, la urma urmei, inima Istoriei Premedievale a Europei.

*

Pentru istoriografia românească, examinarea atentă și corectă a operei lui Iordanes are, credem, o importanță aparte, deoarece acesta este cel mai amplu, cel mai coerent document premedieval referitor la rădăcinile trăitorilor în spațiul carpato-dunărean. În mod intenționat, nu folosesc expresia consacrată (și utilizată în exces) „*rădăcinile poporului nostru*“; și nu o fac deoarece, pe de o parte, etnicitatea continuă și nealterată de-a lungul mileniilor este un mit infirmat copios de cercetarea istorică mondială; pe de altă parte, pentru că ea a devenit treptat o formulă propagandistică ostentativă, jenantă pentru studiul științific autentic și, prin urmare, de natură să creeze spontan reacții adverse, de nedorit. Chiar dacă, în calitate de Român, îmi doresc din toată inima ca istoria și limba neamului nostru să fie validate drept pietre de temelie ale reconsiderării istoriei europene (legitimând nu numai prezența noastră în ansamblul actual al valorilor continentale, ci și confirmarea unei tradiții fundamentale, generatoare de cultură), cred că nu trebuie în niciun caz să împingem căruța înaintea cailor și să hăulim în cor concluzii emoționale, absolut în lipsă de credibilitate, înainte de a demonstra convingător și, foarte

important, *valabil din punct de vedere științific*, mozaicul informațional pe care ne fundamentăm propunerea de reconsiderare istorică. În acest sens, orice aproximații sau concluzionări pripite, care ignoră exactitatea documentară (adică verificabilă), oricât de bine intenționate ar fi, aduc prin evidența vulnerabilității lor un deserviciu efortului real de cercetare.

Utilizarea citatelor din Iordanes, de pildă, (ca să nu mai vorbim de ignorarea per ansamblu sau expedierea pe alte adrese a informațiilor de structurală importanță, conținute în acest amplu document premedieval) este un exemplu elocvent, iar acest studiu își propune drept țintă tocmai invitarea cercetătorilor și, totodată, a unor factori determinanți în dinamizarea unui proces benefic pentru cultura românească – Academia Română, Academia Oamenilor de Știință, Ministerul Culturii și Cultelor, Institutul Cultural Român – la acordarea unei maxime și responsabile atenții asupra modului în care *a fost și este utilizat, reproduș, tradus și... înhămat la trăsura istorică* cel mai important document premedieval referitor la zona noastră de interes: Istoria („GETICA”) lui Iordanes.

UN DOCUMENT ESENȚIAL PENTRU NOI ȘI „CONFUZIA” AUTORULUI

Iordanes a intrat în periferia comentariului de specialitate drept **pseudo-istoricul Got** care a copiat sânguincios erorile magistrului său, Flavius Cassiodorus Senator (reputată personalitate științifică a timpului, de asemenea, și autor al unui op în douăsprezece volume intitulat „**DE ORIGINE ACTIBUSQUE GETARUM**”, lucrare socotită pierdută, de negăsit astăzi (decât, poate, în...hrubele kilometrice ale depozitului bibliotecii Vaticanului). Această opinie nu ține seama de faptul că, dincolo de sursa principală (Cassiodorus), autorul utilizează frecvent în text informații preluate nu numai din enigmaticul Ablabius, dar și din: Dio Crysostomul, Claudius Ptolemaeus, Dexippus, Dio Cassius, Flavius Iosephus, Livius și Lucan, Pompeius Trogus, Mela, Priscus, Strabo, Symmachus; cu alte cuvinte, că Iordanes a dispus de o **remarcabilă documentare**.

Autorul lui „*DE GETICAE GENTIS...*” ar fi preluat de la Cassiodor „**intenționata confuzie dintre Getae (geți) și Gothi (goți)**”; asta după părerea unui *mănunchi* de cercetători și traducători dătători de ton, între care americanul Ch.Ch. Mierow, autor al unei translări în engleză după textul publicat de Theodor Mommsen. Traducerea lui Mierow a fost socotită „modernă”, referențială, și a fost publicată în două ediții de PRINCETON UNIVERSITY PRESS, în 1908 și 1915, bucurându-se de o largă distribuție internațională.

„GETICA lui Iordanes“ nu este titlul real al manuscrisului, ci o numire indicativă dată convențional de Th. Mommsen, pentru identificarea bibliografică rapidă. Lucrarea originală este redactată liniar, fără capitole, dar a fost împărțită de cercetătorii moderni în 316 paragrafe pentru ușurarea referințelor de specialitate (în citarea unor fragmente din Iordanes vom respecta această împărțire, notând paragrafele citate cu asterisc dublu: **).

Potrivit lui Ch. Ch. Mierow, Th. Mommsen, H. Sybel și alții, Cassiodorus și Iordanes ar fi atribuit *goșilor* virtuți și fapte istorice ale... *geților*. În acea perioadă de sfârșit al secolului al XIX-lea și început de secol XX, când disciplina germanisticii era în plină floare și când se căutau, fie și-n piatră seacă, argumente pentru fundamentarea *pro-domo* a liniilor directe ale grupei lingvistice anglo-saxone, această interpretare subiectivă n-a fost unica violare a evidențelor. Dar, reinterpretată dinspre Carpați și dinspre un anume complex de modestie științifică, ideea a fost apreciată drept convenabilă. Adică, afirmă și astăzi o serie dintre istoricii noștri, acești *cărturari goți* „au luat de la NOI și au pus în sacul ALTORA!“ De ce ar fi procedat așa cei doi? Pentru că, funcționari ai castei conducătoare *gotice*, ei înșiși autodeclarați de etnie „gothică“, ar fi dorit – din explicabil oportunism – să îmbogățească legenda propriului lor neam cu date pe care tradiția istorică a timpului le conservase drept aparținând *geților*.

În mod evident, un asemenea raționament păcătuiește înainte de toate prin ignorarea logicii: pe de o parte, în etajul premedieval în care au scris cei doi, sursele istorice – și prin urmare posibilitățile de confruntare – erau cu certitudine mai numeroase și mai ferme decât cele care ni s-au păstrat după rostogolirea unui mileniu și jumătate.

Ar fi fost posibilă în epocă o asemenea sfidare a faptului cunoscut? Ar fi fost ca și cum noi, astăzi, am pretinde că Louis XIV a domnit în Țara Românească, Napoleon ar fi fost cazac, iar generalul De Gaulle ar fi descoperit America! S-ar fi găsit indiscutabil surse premedievale care să consemneze critic un alt punct de vedere; aveau și războinicele cercuri conducătoare „gote“ opoziția lor (și mă gândesc în primul rând la contextul politic în care tocmai se reorganiza istoriografia Bizanțului).

Iată însă că așa-zisa „confuzie“ sau „manipulare“ a celor doi, Cassiodorus și Iordanes, va fi acceptată cu convingere și de alte condeie medievale ulterioare (de pildă, Isidorus Hispalensis sau Karl Lundingus), nu ca eroare, ci drept certitudine istorică: **identificarea goșilor drept...GETI**, (mai exact, o ramificare etnică din marele neam al *Geților* antici, ba chiar o *devenire istorică* a aceluia străvechi neam). Mai degrabă sunt puse la îndoială în etajul medieval alte date apreciate drept referențiale, de pildă,

legenda că Goții ar fi coborât, *inițial* și nu *ulterior* definirii lor etnice (adică printr-un du-te-vino migrator), din Peninsula Scandinavă. Lucrurile sunt complicate astăzi de tonul categoric al unor clasificări privind etaje istorice și zone geografice asupra cărora, în realitate, nu dispunem de suficiente date, adică de consemnări în izvoare istorice a căror certitudine să ne îndreptățească tonul categoric; or, într-o astfel de situație se află mai toată istoria antică a neamurilor *hiperboreice* cărora li se includ Tracii Nordici, respectiv Geto-Dacii, Sarmatii, Proto-Germanicii, Sciții, ca să ne limităm doar la acestea. Labilitatea informațiilor din sursele antice lasă un mare loc liber ipotezelor. Iordanes însuși, identificându-i pe *Goți* drept *Geți*, precizează ^{(*)3} că Iosephus Flavius, istoric care a scris *cu cinci secole înaintea lui*, pune semnul egalității între *Goți* și *Sciți*; și, precum se știe, nu odată izvoarele scrise premedievale îi pun laolaltă pe *Geți*, pe *Sciți* și pe *Sarmati* – (așa cum o face de altfel, exilat la fața locului, poetul roman Ovidiu, la început de secol I AD).

De altfel, Iordanes (în fragmentul **30) consideră întregul Est European, deci inclusiv zona de locuire a „neamurilor gotice“, drept *scitic*:

„Sciția începe de la hotarele Germaniei, de unde izvorăște fluviul Istru, sau de la lacul Morsianus, și se întinde până la fluviile Tyras, Danastru, Vagosola și până la Muntele Taurus (Caucaz)“.

După el (**34), în inima acestui ținut se află DACIA, dar nu-i denumește pe locuitori „Daci“, ci „Goți“– respectiv „Geți“ – incluzând între neamurile (triburile) acestora pe „Gepizi“ care, ne informează autorul descriind distribuția etnică în vremea sa, citez: „...**locuiesc acum, spre Apus, teritoriul Daciei și Pannoniei**“. Când se referă la împăratul Traian (**101), nu îl denumește învingător al *Dacilor*, ci al *Sarmaților*, sugerând că și aceștia ar fi o subdiviziune geto-gotică. Mai mult chiar: Goții sunt asimilați și...*Tracilor!* Relatând un episod în care împăratul roman Severus se adresează *gotului moesian* Maximin, împăratul îi spune acestuia „**Tracule!**“ ^{(*)4}

Autorul face referiri explicite la Burebista, Deceneu, Comosicus, Corrilus (Scorilo) etc., personalități asupra cărora istoriografia românească pretinde drepturi de proprietate; dar aceste capete încoronate sunt atribuite textual, de Iordanes, *Goților* și cea mai comodă soluție de a rezolva această neconcordanță cu teza academică a fost aceea de a-l acuza pe Iordanes de... confuzie. Adică, în cel mai bun caz, de ignoranță, chiar dacă Iordanes insistă – și nu o dată – că nu pune semnul egalității între *Goți* și *Geți* întâmplător și că nu o face din proprie inițiativă (vezi, de pildă, paranteza în **58: „...**quos Getas iam superiori loco Gothos esse probavimus, Orosio Paulo dicente...**“ / „...despre care Geți am dovedit mai

sus că erau Goți, cum spune Paul Orosius...". Insistând apoi că *Gepizii* sunt o ramură gotică reconfigurată istoric și relatând legenda desprinderii acestora din *Ostrogoți* și din *Vizigoți*, Iordanes afirmă textual (în **94): „**Îți spun în câteva cuvinte, dacă vrei să știi, cum sunt rudă GEȚII cu GEPIZII**”; frază în care prin „Geți” autorul înțelege etnia comună ostrogotă și vizigotă.

Deoarece îi găsim în fapt pe *Gepizi* locuind – în vremea lui Iordanes – exact în teritoriul tradițional al Dacilor, pe largă arie a *Daciei și Pannoniei*, și nu colo, în vreun ungher subcarpatic, informația oferită de Iordanes ar trebui să ne dea de gândit, invitând și la o posibilă reconsiderare a ceea ce credem a ști despre „tribul” (sau triburile) Gepide, ca și despre evoluția – prin secole – a denumirilor etnice. Numeroase alte exemple pot fi citate, în acest sens, din Iordanes (**132, **315 etc.).

*

Care să fi fost totuși explicația prezentării „**Geților**” (locuitori străvechi ai bazinului dunărean și pontic, vezi referirile lui Herodot, Strabo, Diodor din Sicilia, Cassius Dio, etc.) drept „**Goți**”.

Schimbarea iminentă a statutului Goților din *barbari transdanubieni* (dar și *moesieni!*) în acela de „federati” ai Romei, la trecerea dintre secolul III în IV AD., să fi impus și o schimbare a etnonimului? Potrivit cărei rațiuni? Unde s-a mai întâmplat una ca asta în marele Imperiu Roman, cel atât de mândru de *multinaționalitatea* sa?

Mai degrabă, probabil că Iordanes, atunci când se referă la istoria mai veche a etniei căreia îi dedică lucrarea, folosește frecvent denumirea de „Geți” în sensul larg de *popor*, adică de „matcă gentilică” din care s-au reliefat treptat *neamuri*, în fapt „triburi”. Iată în acest sens un fragment semnificativ (**118): „...**deși iuțeala lor** (a tribului herulilor, n.n.) **depășea adesea pe a altor luptători, totuși** (lupta) **a fost împiedecată și zădărnicită de mișcarea înecată a Goților și soarta a făcut ca ei înșiși să fie robiți între celelalte neamuri getice de către regele Hermanaric**”.

Semnificativ, frecvența denumirii „**Geți**” scade pe măsură ce faptele istorice relatate de Iordanes trec de primele două secole ale noului mileniu; pentru ca, în amplele pasaje dedicate evenimentelor contemporane lui, să se refere aproape exclusiv la **Goți**. (Dar nu într-atât încât să nu-și intituleze concludiv periplul istoric: „**DE GETICAE GENTIS ORIGINE AC REBUS GESTIS**”)

Să fi colaborat și alți factori la acceptarea colectivă a pretinsei „confundări” a Geților cu Goții? Ca ipoteză personală de lucru aș propune cercetătorilor să-și amintească celebrul *Edict al lui Caracala*, vizând

„tăierea capului locuitorilor din Imperiul Roman“, a executării acelor locuitori care ar mai cuteza „**să pronunțe, să scrie sau să pomenească numele lui Geta**“ (fratele dictatorului ucis de acesta). A fost un edict demential, dar căruia îi și cad victime, cum ne informează Dio Cassius ^{(*)5}: „...**cam un număr de douăzeci de mii, bărbați și femei, fără osebite după cum i-a prins pe fiecare, la întâmplare, în palat (...)** ..Era de ajuns, de pildă, ca cineva să scrie sau numai să rostească numele de GETA pentru a fi de îndată pierdut. Așa că poeții nu mai foloseau acest nume în comediile lor ținând seama că până și bunurile acelora în testamentul cărora se afla scris acest nume au fost confiscate“.

„GETA” era numele tradițional al etniei getice și, prin coincidență, al fratelui înjunghiat de Caracala.

Văzând lucrurile prin acest unghi, n-o să ne mai mire că textele latine – câte ni s-au păstrat din secolul al III-lea AD – dintr-odată nu mai vorbesc despre „Geții” (*Geta, Getae*, pronunțate „Gheta, Ghete”) de la Dunăre, ci despre...*GOTI*; pronunțarea celor două etnonime diferind doar printr-o vocală. (Este o ipoteză subliniată explicit, de altfel, și de Isidor Hieronymus^{(*)6}.)

Nu este exclus, prin urmare, ca, în condițiile deținerii unei duble denominări etnice și sub ingerința unei presiuni politice exterioare, să se fi apelat în primul sfert al secolului al III-lea la soluția conformistă a utilizării *politically correct*, a termenului *provizoriu*, devenit ulterior termen-titular. Să ne reamintim, de pildă, asociativ, cererea explicită impusă politic istoriografiei est-europene în a doua jumătate a secolului XX, de a se utiliza etnonimul „poporul **sovietic**” în loc de „poporul rus”. Este posibil ca așa să se fi ajuns, treptat, la statutul din „*Getica lui Iordanes*”, unde alternanța *Goți-Geți* este utilizată tot atât de firesc (aparent!) pe cât am alterna noi astăzi etnonimele *nemți/germani, maghiari/unguri*, pe cât am alternat *ruși/sovietici* sau, ca să ne amintim de secolele mai târzii ale Evului Mediu, *valahi/români*... (ideea este subliniată, alături de alte sugestii remarcabile, și de domnul Gabriel Gheorghe, editorul ediției bilingve a „*GETICII*” lui Iordanes apărute la Fundația GÂNDIREA în 2001).

S-ar putea însă ca analize mai ample și conjugate pluridisciplinar să semnaleze o reevaluare necesară a datelor istorice de referință privind nu „alternanța” termenilor, ci succesiunea lor. Ideea etajului istoric anterior, traco-getic, în timp generator de subdivizări tribale succesive și de impulsivități ale unor valuri de emigrare înspre toate punctele cardinale, dinspre zona de mare rodnicie agricolă și, prin urmare socială, a cursului mediu și inferior al Istrului (socotit „matcă indo-europeană”) înspre Sudul,

Vestul și Nordul european și, firește, către Estul asiatic, este astăzi tot mai atent examinată de istoriografia mondială; iar ipotezele privind „înrudirea“ Traco-Geto-Dacilor cu ramurile europene nordice și vestice – or, mai degrabă, *cele ale înrudirii acestora cu Traco-Geto-Dacii „Danubieni“!* – nu mai sunt socotite câtuși de puțin de domeniul fanteziei.

Teza tradițională a migrațiilor de triburi numai dinspre Est spre Vest (ipoteză de lucru apreciată multă vreme drept axiomă istorică și care ignora nu numai logica distribuțiilor etnografice elastice în etajele pre-antic și antic, dar chiar trimiteri istorice explicite, precum traseele dus-întors confirmate arheologic) este astăzi de domeniul trecutului.

UN IORDANES „AUTENTIC“

Printr-un favorabil concurs de împrejurări (în Spania, 1986), fiind pe atunci încă (teoretic) membru al Asociației Oamenilor de Știință din România și sponsorizat științific, pe loc, de remarcabila personalitate culturală care era pe plan mondial profesorul universitar George Uscătescu, am avut șansa de a studia trei săptămâni în sanctuarul rezervat cercetărilor de specialitate la Biblioteca Națională din Madrid, deținătoare a unui mare număr de manuscrise și cărți rare. Nu numai bibliografia lucrării lui I.D.C.Coterlan: ***Dacoromania Germanica. Probleme istoriografice. Contribuție la Istoria teritoriilor Carpato-Danubiene între secolele III și VII*** (din colecția „DESTIN“, Madrid, 1972), ci și propria-mi cercetare privind enigmatică personalitate a episcopului VULPHILA (Ulfila) mă zoreau să cercetez unele documente premedievale păstrate acolo.

Intre „cazul Vulphila“ și „confuzia lui Iordanes“ sunt numeroase semne de întrebare, dar desenând – ca într-o acoladă - o interferență incontestabilă.

În ce-l privește pe faimosul (și atât de puțin cunoscutul) episcop Vulphila din Moesia, practicant al *arianismului*, (citată de Iordanes drept ***Vulfila***, iar de Cassiodorus: ***Vulphila***; la Sozomen, Sokrates și Theodoret numele acestuia este ***Oulphila***), am fost sedus de propria-mi ipoteză – pe care o revendic și astăzi – că se numea ***VULPILĂ*** (*Vulphilă*), că era *vlah*, deci ceea ce numim astăzi „macedo-român“, și că n-ar fi tradus BIBLIA (*dacă* a tradus-o) în limba Gotă, ci într-un idiom proto-germanic, transdanubian, probabil în străvechea Vandală, în Burgundă sau Heruliană, dialecte proto-germanice care n-au lăsat documente scrise și care sunt reconstituite astăzi doar prin analogie, dar despre care se știe că au migrat prin Valea

Dunării. E posibil că, după aproape paisprezece secole, odată cu căutarea furibundă a unor temeieri documentare pentru fundamentarea rădăcinilor limbilor anglo-saxone, textul cunoscut astăzi drept *Codex Argenteus* („Biblia lui... Vuphila“) a fost pus, arbitrar, pe seama Goților numai pentru că aceștia au avut în istoria premedievală a Europei o prezență politică și militară impresionantă.

Să nu uităm, seria incertitudinilor nu se oprește aici: dacă izvoarele documentare atestă că Vulphila a înfruntat efectiv pericolele martirajului propagând creștinismul arian la Nordul Dunării și că „a făcut o traducere a textului sfânt“, manuscrisul propriu-zis examinat de germaniștii epocii moderne **nu este semnat de Vuphila, fiindu-i doar atribuit** („*Gothic is known chiefly through extensive portions of a biblical translation ascribed to Wulphila (...) ..The only prior records of Germanic are the first few runic inscriptions, which are very brief, and individual loanwords preserved in non-Germanic languages*“ – mărturisește semnificativ reputatul germanist William H. Bennett, încă de la bun începutul analizelor sale^(*)).

Rămâne unul dintre marile mistere ale istoriei cum de Vizigoții și Ostrogoții, năruitorii și groparii marelui Imperiu Roman de Apus, conducători militari și politici ai rămășițelor Romei și apoi întemeietori de regate din Nordul Italiei până în Peninsula Iberică, n-au lăsat înscrisă nicio iotă din... limba care li se atribuie astăzi, preferând – vreme de cinci secole! – să comunice într-un idiom „post-latin“, aflat, se spune, la baza limbilor romanice și care în posibilă reconstituire („latina vulgară“) seamănă izbitor cu ceea ce credem a fi fost... *protoromâna* (sau „danubiana“, cum am denumit eu acest presupus idiom străbun de pe cursul mediu și inferior al Dunării). Nu cumva chiar aceea va fi fost limba lor cea adevărată, și nu *idiomul germanic* care li se atribuie fără nicio dovadă certă? Nu cumva Iordanes, care în „Getica“ pune de *peste treizeci de ori* semnul egalității între Goți și Geți, avea toată îndreptățirea să o facă?

În epoca în care se presupune că Vulphila traduce Biblia și își începe misionariatul de propagare ariană pe malurile Dunării de Jos (Istrul Getic și, prin urmare, inclusiv Moesia), teritoriile *aparțineau Vizigoților*, integrați deja Imperiului Roman ca „foederati“ (aliați). Toate izvoarele istorice *anterioare* recunosc acest teritoriu drept areal etnic **getic**. Își imaginează cineva că, la *presupusa* „venire a unor triburi dinspre Est“, toată acea enormă masă etnică autohtonă, **Getică**, s-a... evaporat în neant?!

Tradiția utilizării acestor **autohtoni** ca grăniceri n-a început în secolul IV. O practicase cu relativ succes și Domițian, cu geto-dacii aceleiași teritoriu, în secolul I AC; ba chiar, cu un secol mai devreme, Octavian

Augustus, stabilind granița de Nord a Imperiului pe Dunăre, cel mai productiv împărat roman i-a curtat serios pe regii geto-daci într-o finalitate pornită din aceeași logică.

Dacă e sigur că Vizigotii locuiesc temeinic în arealul getic (atât de temeinic, încât să se angajeze drept grăniceri ai Imperiului!), nu e încă foarte limpede care era zona de locuire stabilă la acea dată (aproximativ la mijlocul secolului IV e.n.) a ramurii Ostrogotilor. Ardealul?

Există însă toate motivele să se creadă că pe ambele maluri ale Danubiului se vorbea aceeași limbă ca și în Moesia, unde s-a născut Vulphila, „limba Gothă” (*Getă*). Că o serie de limbi protogermanice (vechea saxonă, vechea frisiană, alemana, bavareza etc.), vorbite de triburi aflate în nemijlocit contact cu cele geto-dacice „nordice”, aveau o serie de radicale lingvistice comune cu protoromâna, este o realitate pe care o demonstrează cu ușurință detectarea acestor radicale în limbile germanice de astăzi. Rămâne în seama viitoarelor cercetări descoperirea altor detalii; dar nu este de ignorat ipoteza că în acest etaj premedieval (sec. III-V) se vorbea o limbă **getică** (moesiană?), cu particularități de „graiuri” tribale, conservată până în zilele noastre în comunitățile sud-dunărene **vlahe** („macedo-române”), păstrată tocmai datorită închiderii acestor comunități în enclave prin infiltrarea în valuri masive a triburilor slave și bulgare, între secolele V-IX. Cu certitudine, *nu acesta*, cel „getic”, este idiomul în care a fost *tradusă* Evanghelia în discuție (actualul Codex Argenteus) și care traducere îi este **doar atribuită** lui Vulphila!

Nu este exclus ca, într-adevăr, episcopul moesian să fi realizat o traducere (sau și o traducere) în limba neamului său, „Geta” (Gotha), și că acea traducere este pierdută, distrusă ca „afurisită” în **războiul pornit de ortodoxie împotriva arianismului**; sau, dacă miraculos a fost salvată prin vreo copie dosită în cine știe ce hrube și ne rămâne încă necunoscută?! După cum nu există dovezi că același Vulphila n-ar fi făcut și o traducere parțială într-unul din idiomurile germanice vorbite între Dunăre și Nordul Baltic (deși cunoașterea suplimentară a unui astfel de idiom de către episcop nu este atestată). Dar nu există nici dovada că actualul „Codex Argeteus” (187 de pagini disparate, păstrate la Biblioteca Universității din Uppsala, Suedia; în fapt: o copie efectuată în secolul al VI-lea pentru Theoderic cel Mare), ar fi avut drept model traducerea olografă a lui Vulphila! Nu există o „semnătură a lui Vulphila” pe ceea ce astăzi i se atribuie.

Sursele de referință premedievale sporesc această nedumerire: Auxentius, discipol al lui Vulphila, afirmă doar că magistrul său „... a scris și a predicat în latină, greacă și gotă”; Philostorgius crede că Vulphila a tradus

întreaga Biblie, (dar asta nu ne ajută în a certifica Codex Argenteus, sau manuscrisul după care s-a făcut copia în secolul VI, drept aparținându-i); Sokrates crede doar că scrierile lui Vulphila (care?!) ar fi putut „înflăcări spiritul războinic al Goților”. Și cam atât dinspre epocă.

Din *bănuială* în *bănuială* la *certitudine*...?!

Dacă am extinde lingvistic aserțiunea de bază a lui Iordanes privind descendența getică a Goților, s-ar ajunge firesc la întrebarea: să fi vorbit triburile gotice – pe cale de a deveni pentru câteva secole *manageri militari ai Europei de Sud, din Carpați până în Sierra Madre* – idiomi similare celor dunărene și moesiene? Evident, „Codex Argenteus” nu este în măsură să răspundă nici „da”, nici „nu” la această întrebare.

Pentru că am amintit de Vulphila, cititorul va înțelege, sper, de ce în cele două luni petrecute în Madrid principala mea nădejde a fost depistarea „originarului lui Iordanes” și referințele Sfântului Isidor, ca să găsesc informații suplimentare. Am dat de urma unor prime tipărituri^(8*) și am obținut copii valoroase după acestea (ediția Heringium, 1540, și ediția Lungdunum, 1564, cvasi-identice ca text, (spre deosebire de misteriosul manuscris „ORIGINAR” distrus pasămite într-un inexplicabil incendiu care a incinerat doar... originarul-Iordanes dar nu și... traducerea-adaptare în germană (1882) a lui Mommsen rămasă „SINGURA DOVADĂ” (!?); bazaconie din care eu nu cred o iotă)!...

În sprijinul afirmației că în istoriografia românească se procedează neglijent cu lucrarea lui Iordanes, voi supune acum atenției unele inadvertențe în utilizarea sursei, cu posibile consecințe serioase asupra studiului curent și, implicit, asupra unor legitimi istorice ulterioare.

La Madrid, cea mai veche tipăritură a acestui document *Iordanes* (ediția Heringium 1540), figura în catalogul bibliotecii drept „*copie a primei tipărituri după originar*”. Sigur, este o afirmație destul de echivocă și ea trebuie verificată temeinic. Nu putem ști despre care „originar” e vorba, cel olograf nefiind identificat. Opul lui Iordanes (sau: „*Jornandes*”, cum apare numele său în „prima tipăritură”, (vezi **imaginile „Două venerabile ediții” și „Jordanes, exemplarul de la Veneția”** ca și autoprezentarea autorului în cuprinsul textului cu același nume: „*Jornandes*”; dacă nu cumva este vorba de consecvența în eroare a unui copist medieval), a fost scris la 551 e.n. și era, desigur, un manuscris olograf. Este îndoielnic – dar nu imposibil – să se fi păstrat în originar până în secolul al XVI-lea; probabil că una sau mai multe copii-manuscris succesive, recopiate sârguincios de scribi-călugări între secolul VI și XVI, să fi condus la exemplarul preluat drept bază pentru prima tipăritură. (De aici și posibilitatea unor interferențe, chiar bănuiala unor probabile interpolări).

Textul de bază care a condus la prima tipăritură ar fi fost așadar mai degrabă o copie-manuscris. Din fericire, existența unor caracteristici de redactare (prescurtări specifice secolelor de început ale mileniului I; indicarea în varianta tipărită a „primului cuvânt al paginii următoare“, ceea ce presupune o anumite continuitate în manuscrisul-model; o anumite caracteristică în folosirea dativului; tendința renunțării la ablativ; modificări elocvente ale topicii latine, etc.) ne fac să credem că această presupusă primă imprimare este, dacă nu cu certitudine identică, atunci foarte fidelă originarului din secolul al VI-lea.

Oricum, n-avem de ales: transcrierea manuscrisului la care se referea Mommsen (și care **manuscris nu mai există**), *mult prea larg utilizată drept text de referință pentru opera lui Iordanes*, prezintă intervenția evidentă a unor corecturi și „recitiri“ moderne. Mai ales ale lui Mommsen. Socotirea acesteia drept bază referențială este, cred, o eroare, cu atât mai gravă cu cât se repetă^(*). Dacă inițiativa editurii GÂNDIREA, de a publica integral o ediție paralelă, în latină și română, a operei lui Iordanes, este în principiu foarte salutară, neajunsul acesteia constă tocmai în apelarea la transcrierea lui Mommsen și raportarea la unele traduceri ale lui (voi mai reveni asupra acestei idei).

LA CE SUNT BUNE „GREȘELILE“

Interesat de referirile la „Daco-Geții lui Deceneu“ pe care le face Iordanes, el numindu-i „GOȚI“ – așa cum apar acestea în citate reproduse în lucrări de specialitate și de uz public, am remarcat diferențe semnificative. S-ar putea ca, la prima vedere, ele să scape cititorului neavizat. Cum însă e vorba nu numai de premise ale unor concluzii indicative (inclusiv pentru cercetarea pluridisciplinară, modernă), ci și despre evitarea posibilă a unor vulnerabilități care, pe drept cuvânt, ar putea fi reproșate literaturii istorice românești, bănuiesc că cititorul va înțelege de ce am întreprins nu numai o verificare a traducerii unor pasaje pe baza documentelor copiate la Madrid, dar și o comparare cu reproduceri ale unor citate – asa cum au fost utilizate în istoriografia română.

În monumentală sa *GETICA*, publicată în 1926, marele istoric român Vasile Pârvan îl trece cu vederea pe Iordanes, amintindu-l (prevăzător) doar în treacăt, drept sursă a „confuziei“ între Geți și Traci^(*) Arheologul Hadrian Daicoviciu, autor al două cărți despre Daci, cărți cu largă circulație

și apărute în urmă cu trei, patru decenii, referindu-se la „confuzia” pe care ar face-o iordanes între *Geți* și *Goți*, afirma satisfăcut: „*Și greșelile sunt, uneori, bune la ceva (...) Știați că unele dintre cele mai importante știri referitoare la Dacia lui Burebista (sic!) se datorează unei greșeli?*” (*11)

Departate de mine gândul de a contesta utilitatea prezentării ample a datelor arheologice *de teren* și a câtorva utile referințe istorice în cărțile arheologului, ca și în remarcabila monografie a „Geților” publicată de Ion Horațiu Crișan^(*12).

Singura obiecție este aceea că, potrivit amprentei impuse cercetărilor geto-dacice de academicianul Constantin Daicoviciu (după opinia mea, un mare **ziditor de daci mititei**) și în perfectă consonanță cu preferințele consilierilor sovietici, care cenzurau riguros știința și cultura românească a timpului, imaginea publică a strămoșilor noștri era mai degrabă aceea a locuitorilor unui modest principat, cu un *mănunchi* de triburi de agricultori și mai ales de oieri, viețuind idilic, arhaic și oarecum nedisciplinat, exact „între granițele actuale ale României”, ba chiar „între munții lor” (...pe-un picior de plai, pe-o gură de rai...știți dumneavoastră) și cu o conducere paralizată de teamă, cocoțată-n vârf de grui unde bat în voie zăpada, istoria și lapovița opt luni pe an – dar *lor nu le păsa* deoarece, prefigurând propria dispariție din istorie, tot voiau ei, *Dacii*, să ajungă cât mai curând la Zalmoxe, nu-i așa?... în mintea unora, aceasta fiind o calitate).

Singura calitate era că o astfel de imagine desfigurantă nu-i supăra, evident, nici pe vecinii de la Vest, nici pe cei de la Est, nici măcar pe cei de peste Dunăre, cultivând concordia în paradisul est-european comunist.

Dacă această obiecție pare prea aspră, ardoarea ei este alimentată de faptul că, trăitor în mijlocul acestor limite, nu m-am împăcat de fapt niciodată cu strânsoarea artificială a unor ipoteze conformiste devenite *dogmă*; ca, de pildă, ideea stupidă că *nu în ofertanta situare strategică și social-economică unde se află așa-zisa „Sarmisegetuza Romană Ulpia Traiana”, pe valea de la poalele Retezatului, s-ar fi situat capitala tradițională a unei etnii întinse din actuala Slovacie până în stepele scitice ale Nistrului*, o etnie căreia Romanii i-au plătit tribut și i-au trimis... daruri (înainte de a o ataca hotărâtor în 101 AD!), ci că această misterioasă capitală s-ar fi aflat undeva în sihăstria unui vârf de munte, unde nu se poate viețui în tihnă decât vreo 4-5 luni pe an... La constituirea viziunii asupra lumii geto-dacice, viziune „tradițională” cu care suntem astăzi în dezacord, a contribuit, credem, și modestia etalării rezultatelor arheologice reale, de natură să infirme teza sclerotică a unei societăți inferioare